

KAUZA ČR VERSUS LICHTENŠTEJNCI

KAUZA STOLETÍ

Další Lawyers & Business: FORUM věnujeme kauze Česká republika versus Lichtenštejnci, kterou můžeme bez nadsázky označit za jednu z právních kauz století. Tento partnerský rozhovor vám může posloužit jako dobrý podklad pro přípravu na sledování diskuse, jíž budeme natáčet během příštích týdnů a jejíž záznam bude opět dostupný prostřednictvím našeho webu.

„Když lichtenštejnská strana říká, že s dekrety nemá nic společného, dekretům neškodí. Dekrety v současnosti zpochybňuje stávající český pokus rozšířit jejich aplikační rozsah tak, aby se na základě čistě etnických kritérií týkaly občanů a hlavy neutrálního státu,“ říká Maximilian Schaffgotsch, právní poradce Nadace knížete z Lichtenštejna.

Spor mezi českou a lichtenštejnskou stranou je patrný od roku 2014. Jedna část už dorazila do Štrasburku, druhá teď putuje od jednoho okresního soudu ke druhému. Můžete vysvětlit, v jakém stavu je teď spor z právního hlediska?

U Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku Lichtenštejnsko zahájilo mezistátní spor proti České republice. Lichtenštejnské knížectví se uchýlilo k tomuto mimořádnému prostředku z několika různých a dobrých důvodů. Vše začalo tím, že se jeden český správní orgán rozhodl zažalovat Nadaci knížete z Lichtenštejna u českých soudů. Zdá se, že jeho úředníci prohledávali katastr nemovitostí a nelíbilo se jim, že na základě rozsudku českého soudu bylo vlastnictví nemovitostí zesnulého vládnoucího knížete Františka Josefa II. zavkládováno jako vlastnictví Nadace. Ale proč takto monitorovat katastr, a pak žalovat Nadaci knížete z Lichtenštejna? Protože údajná konfiskace z roku 1945 vycházející z nařčení, že zesnulý kníže byl německé národnosti ve smyslu prezidentských dekretů, by měla mít vyšší právní relevanci než nedávny vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí. Dnes by stále posloužila jako důvod, aby potomek knížete nebyl pro některé české úřady přijatelný coby vlastník pozemků v katastru nemovitostí. České soudy posvětily kroky podniknuté tímto správním orgánem, aniž by přihlížely k obraně Nadace, čímž porušily základní práva daná Evropskou úmluvou na ochranu lidských práv. Knížectví v mezistátním řízení ve Štrasburku namítá porušení práva na spravedlivý proces, majetkových práv, zákazu diskriminace, práva na účinný opravný prostředek a práva na soukromý a rodinný život.

Díky nedávné novelizaci český občanský zákoník zakotvuje právní institut mimořádného vydržení. V souladu s ním se může držitel nemovitostí bez vlastnického titulu stát jejím vlastníkem pouhým plynutím času. Můžeme prokázat, že Česká republika nemá ve vztahu k lichtenštejnskému majetku žádný právoplatný vlastnický titul. Ovšem k 1. lednu 2019 by Česká republika nakonec měla možnost bránit se vyklizení lichtenštejnského majetku s odkazem na zmíněné mimořádné vydržení, pokud by od státu nebyla vyžadována držení v dobré víře. Osoby, na jejichž práva tato novelizace měla negativní dopad, se musely aktivně domáhat svých práv u soudu, aby tento případný argument eliminovaly. Proto lichtenštejnští občané, mezi nimi Nadace, zahájili před českými soudy na dvě desítky soudních řízení. České správní orgány se navíc v uplynulých několika letech pokusily tajně odstranit Lichtenštejn coby vlastníky řady pozemků z katastru nemovitostí. Jejich

kroky prohlásil Nejvyšší soud v rozsudku z roku 2021 za nezákonné. Vzhledem k tomu, že Česká republika tyto nepřátelské právní kroky podnikala systematicky, a zároveň odmítala jakékoli jednání s lichtenštejnskou stranou, neměli příslušní občané Lichtenštejna, včetně Nadace a vládnoucího knížete, jinou možnost, než se bránit soudní cestou.

Jaké jsou základní právní argumenty Nadace knížete z Lichtenštejna?

Dva ze základních kamenů jsou následující: Zaprvé nedošlo k žádné konfiskaci. Zadruhé vládnoucí kníže Lichtenštejna není Němec, a to ani podle české poválečné legislativy. Konfiskace je přechod vlastnictví na stát bez náhrady. Vyvlastnění je takový přechod, ale s náhradou. Pokud jsou splněna právem předepsaná kritéria, lze vyvlastnit majetek téměř komukoli. Avšak konfiskace majetku cizinců je mezinárodním právem vyloučena, pokud takový cizinec není spolčen s nepřátelským státem. Z tohoto důvodu dekrety presidenta republiky cílily na občany Třetí říše, Maďarska a na československé občany, kteří podporovali úsilí nepřátelských států o rozbití Československa. Tyto dekrety samozřejmě nemíří na občany spojeneckých či neutrálních zemí. Proto například rakouští, švýcarští, britští nebo američtí občané, jejichž majetek byl na československém území po druhé světové válce zabrán, obdrželi od Československa peněžitou náhradu.

Lichtenštejnské knížectví bylo během druhé světové války neutrální. Odolalo hrozbám nacistů a pouhé dva týdny poté, co Němci vstoupili do Prahy, odrazilo pokus o převrat v režii nacistů, kteří se pokusili svrhnout knížete a udělat z knížectví součást Třetí říše.

Už první krok v právní analýze ukazuje: neexistuje žádný český zákon, který by v souladu s mezinárodním právem umožňoval konfiskaci majetku vlastněného občanem neutrální cizí země, jakou je Lichtenštejnsko. Neexistuje proto žádný právní titul k nabytí vlastnictví lichtenštejnského majetku státem. Pouhá faktická kontrola majetku nezakládá přechod vlastnictví. Ke konfiskaci proto nedošlo.

Ale proč tedy tvrzení, že knížecí majetek byl zkonfiskován na základě prezidentských dekretů, tolik rezonuje mezi českou veřejností? Je to proto, že v roce 2014 jakýsi český státní úředník prozkoumal katastr, zaměřil se na etnicitu registrovaných vlastníků, bez jakýchkoli důkazů dospěl

k závěru, že právní předchůdce nadace byl německého původu, a stát pak Nadaci zažaloval, aby ji zbavil vlastnického práva zapsaného v katastru. Ani dnes stát ještě nemá žádný důkaz o takové konfiskaci. Jediným „důkazem“, o němž se opírá, je zašedlá, neověřená kopie textu údajně vydaného před desítkami let provinčním orgánem, který dokonce v době údajného vydání textu ani neexistoval. Tento text chybně a bez jakéhokoliv odůvodnění označil vládnoucího kníže za Němce a jeho blíže nespecifikovaný majetek v určitých okresech za zkonfiskovaný podle dekretu presidenta republiky č. 12/1945 Sb. Žádná pravomoc takto rozhodnout, žádné odůvodnění, žádné doručení knížeti. Důkazy ukazující, že zmíněná prohlášení se nezakládají na pravdě, byly úmyslně zapřeny – to je učebnicový příklad právní nicotnosti textu. Jenže od roku 2014 některé české úřady používají tento text u soudů, aby vykreslily knížete jako Němce a aby podpořily své tvrzení, že jeho majetek byl zkonfiskován. To je podivné. Už tehdejší vedoucí legislativně právního odboru Kanceláře presidenta republiky za presidenta Beneše ve svém právním posudku došel k závěru, že tento text není právním titulem pro konfiskaci. V roce 1947 dospěl Nejvyšší správní soud v Bratislavě ke stejnému závěru, ale komunisté mu nedovolili tento rozsudek vynést. A v roce 2021 Nejvyšší soud rozhodl, že tento dokument nepostačuje k výmazu v katastru stále existujících vlastnických práv vládnoucího knížete, jak po něm žádaly některé české úřady. Je docela zřejmé, že tento text je v rozporu i s mezinárodním právem. Hlava státu nepodléhá pravomoci orgánů jiných zemí. To je podstata imunity hlavy státu. Je nepředstavitelné, že by v otázce natolik osobních záležitostí, jako je národnost, mohl jakýkoli okresní úřad v cizí zemi vydat jakýkoli relevantní dokument určující její národnost. Hlava státu zastupuje svůj lid. Cizí okresní instituce nemůže prohlásit, že je příslušníkem jiného národa. Vezměte si místo lichtenštejnského vládnoucího knížete jakéhokoli jiného evropského prezidenta nebo panovníka a pak si položte otázku, jakou právní relevanci budou mít výroky zahraničního okresního orgánu ohledně jeho národnosti. Vůbec žádnou.

Ale i přesto, a překvapivě, senát Ústavního soudu v čele se svým předsedou Radovanem Suchánkem přijal zmíněnou podivnou argumentaci současných správních orgánů, čímž v roce 2020 posvětil tento dezinformační text sepsaný pod vlivem místních komunistů. Pokud někdo v dnešní době použije nicotné označení národnosti vydané okresním orgánem (který dle zákona neexistoval) ohledně národnosti hlavy cizího státu coby základ pro to, aby dnes rozšířil působnost dekretu ohraničenou jeho vlastním zněním a účelem daným mezinárodním právem, pak se nedopouští ničeho menšího než etnické diskriminace.

Tento soudní senát, a následně i další soudy, se snaží zakrýt, co dělají, nejrůznějšími výmluvami. Jedna z nich je, že nemohou posuzovat záležitosti, k nimž údajně došlo před rokem 1948. Přesně to ovšem tyto soudy dělají. Posuzování faktů na základě právních pravidel je podstatou soudcovské činnosti. A předložení textu, že majetek byl zkonfiskován v roce 1945, není nic jiného než předestření

Maximilian Schaffgotsch, právní poradce Nadace knížete z Lichtenštejna

právního názoru, který si musí soud vyhodnotit, tedy jeho správnost posoudit. Takže pokud chcete jako soud kvalifikovat majetek jako „zkonfiskovaný“, musíte nejdříve zjistit, jestli byl zkonfiskován či nikoli. To nevyhnutelně znamená, že budete muset zjistit i) jestli se na něj vztahuje konfiskační dekret a ii) pokud ano, jestli byly v daném případě naplněny podmínky, na jejichž splnění dekret konfiskaci váže. Prohlášení, že faktická kontrola nad majetkem se změnila, neobsahuje právní analýzu. Jde pouze o popis určitého děje. Ale prohlášení o konfiskaci – což je přechod vlastnictví – vyžaduje právní analýzu. České soudy neprovedly ani jeden z těchto dvou potřebných kroků, které by ukázaly, že pozice Nadace knížete z Lichtenštejna je správná. Je zřejmé, že pokud někdo tvrdí, že nějaký majetek byl zkonfiskován, přičemž odmítne provést patřičnou právní analýzu faktů a zákona, pak jedná jednoznačně v rozporu s právem na spravedlivý soud.

Další argument soudů je, že dekrety konfiskovaly majetek osob s účinky ex lege, jakmile byla tato osoba označena za Němce. Ovšem takové označení nelze dle soudů napadnout, protože dekrety konfiskovali majetek s účinky ex lege. Tohle je úsměvná a cynická argumentace kruhem.

Další výmluvou je tvrzení, že civilní soudy nemají pravomoc posoudit, zda je určitý správní akt nicotný či nikoliv. Vážné? Takže dnešní české soudy nedokážou rozpoznat, že výrok provinčního orgánu o osobních záležitostech zahraničního panovníka, pronesený proti jeho vůli a nesplňující elementární požadavky kladené na správní akty, je právně nicotný? Vezměte si místo Františka Josefa II. z Lichtenštejna jakoukoliv jinou evropskou hlavu státu neutrální nebo spojenecké země a položte si stejnou otázku. Opravdu se někdo

Dědičný princ Alois z Lichtenštejna, který vykonává funkci hlavy státu

se vši vážností domnívá, že jakýsi okresní výbor je nadán pravomocí posoudit národnost kteréhokoli zahraničního prezidenta nebo panovníka v Evropě? Nepředstavitelné, a nejen pro hlavy státu. Ve třicátých a čtyřicátých letech byla Evropa zaplavena dokumenty o údajně objektivní rasové klasifikaci lidí, které rozdávaly německé úřady. Tato prohlášení nemají ani hodnotu papíru, na kterém jsou vytištěná. Přihlášení se k národnosti je věcí osobní volby. Takto to předvídají i prezidentské dekrety. Nikdo nemůže takové prohlášení nahradit, pokud se nepostupuje v souladu s principy řádné správy. Nic takového se v případě Františka Josefa II. z Lichtenštejna nestalo. A přesto české soudy staví konfiskaci jeho majetku na nicotném textu a tvrdí, že nemohou tuto nicotnost posoudit.

A celkem výmluvná – ale také poměrně znepokojivá – je nedávno představená poslední obranná linie některých senátů vyšších českých soudů, které mají v současnosti rozhodnutí v rukou. Podle jejich názoru dokonce i nicotné správní akty v současnosti stačí k proměně pouhého (nezákonného) zaboru majetku státem na vlastnictví v souladu se zákonem. To ovšem možné není. Nicotný právní akt z právního hlediska neexistuje a nikdy neexistoval. A život mu nevdechne ani rozsudek, který tuto neplatnost přehlídí. Ale to, co se děje, je nebezpečné. Soudy mění držbu majetku státem ipso iure na státní vlastnictví. Pokud má tedy stát majetek fakticky ve své moci, považuje se za vlastníka, dokonce i pokud tuto moc vykonává na základě právně neexistujícího právního titulu. Právní stát by měl dávat co nejlepší příklad, jak dodržovat právní normy. Uchvácení moci nad zahraničním majetkem na základě neexistujícího právního titulu není žádná maličkost. A když

soudy míní, že u státu je jedno, jestli má namísto řádného nabývacího titulu jen titul nicotný nebo dokonce vůbec žádný – jaký příklad si z toho máme vzít?

V souhrnu je to jednoduché. Česká republika k tomuto majetku nemá nabývací právní titul. Prezidentské dekrety se netýkají občanů Lichtenštejnska. K žádné konfiskaci nedošlo. Komunisté a lidé pod jejich vlivem provedli zabavení majetku, opatřili falešné dokumenty a zinscenovali příslušné postupy, nebo se tím dokonce ani nezatožovali. Stát jako současný držitel by se nakonec mohl stát majitelem jenom tím, jak plyne čas, v souladu s novým občanským zákoníkem – ale to není aktuální, protože stávající právní kroky lichtenštejnských občanů byly podniknuty před koncem roku 2018. Takže české státní orgány a české soudy se teď snaží vytvořit nabývací titul dodatečně po 75 letech tím, že propůjčují právní účinky konfiskace faktické držby majetku státem bez nabývacího titulu, čímž proměňují držbu ve vlastnictví. Tím dnes dochází k nezákonnému odebrání majetku bez náhrady na základě etnický diskriminační legislativy a flagrantního porušení mezinárodního práva.

Vidíte u některých okresních soudů jiný přístup, nebo všechny argumentují stejně?

Samozřejmě mohu vše hodnotit pouze na základě spisů, způsobu, jakým soudci vedou slyšení, a rozsudků. Ale z tohohle všeho je zřejmé, že se soudy vážně potýkají s výše popsanými problémy. Nepřekvapuje mě to. Je zřejmé, že se doposud cítí svázány platnými omezeními, která na ně uvalily české soudy vyšší instance a která jim brání, aby vedla jednání způsobem, jenž respektuje zásady spravedlivého procesu. Existují prohlášení o tom, že jsme svědky zjevné nespravedlnosti, a také náznaky, že se soudci zamýšlejí nad mezinárodní rovinou případu, která by sahala mimo dosah místních soudů, a jednou by ji někdo mohl řešit jinak. Nepřekvapilo by mě, kdyby si některý z mladších soudců už teď uvědomil, že je to nutné a užitečné. Někteří mladší soudci se pokusili rozejít s názory soudů vyšší instance a přišli s pozoruhodnými, kvalitními rozhodnutími, ale ta byla následně vyššími soudy zrušena. Mezinárodní právo a mezinárodní procesní standardy se dříve nebo později prosadí a mě by nepřekvapilo, kdyby některý soudce nebo senát nahlédl potřebu takovou věc zajistit už teď, bez čekání na rozhodnutí mezinárodního soudu.

V tisku proběhla zpráva, že Nadace knížete z Lichtenštejna tvrdí, že nepodkopává Benešovy dekrety. Jak tomu máme rozumět, když vy jim chcete uniknout a dost možná otevřít dveře nárokům dalších osob? Myslíte, že si to Česká republika může dovolit?

Vaše otázka poukazuje na velmi běžnou obavu. Odpověď je prostá: na knížete se dekrety nikdy nevztahovaly. Někdo mimo aplikační rozsah dekretů je nemůže podkopat. Takže ze soudního verdiktu, že na knížete se dekrety nevztahují a jeho majetek proto nebyl zkonfiskován (jenom okupován) nemůže nikdo, na koho dekrety dopadají, dělat jakékoli závěry o své právní pozici. Lichtenštejnské kauzy patří mezi velmi málo probíhajících sporů a mezinárodně

jsou poslední relevantní. Upřímně, z velmi osobního pohledu: nechápu, proč Česká republika riskuje oživení debaty o dekretech tím, že teď rozšiřuje jejich aplikační rozsah tak, aby se vztahovaly čistě na etnické základě i na lidi, kteří v roce 1945 nebyli jejich cílem, místo aby prostě vyjasnila, že dekrety nemířily na jiné osoby než nepřátelské státy, jejich občany a československé občany německé národnosti, že dekrety nejsou věci etnické diskriminace a že veškeré otázky s nimi spojené jsou uzavřené. Lichtenštejnský případ by byl paradigmatickou příležitostí tohle udělat, pokud by se vyjasnilo, že z těchto důvodů nebyl lichtenštejnský majetek zkonfiskován. Takže když lichtenštejnská strana říká, že s dekrety nemá nic společného, dekretům neškodí. Dekrety v současnosti zpochybňuje stávající český pokus rozšířit jejich aplikační rozsah tak, aby se na základě čistě etnických kritérií týkaly občanů a hlavy neutrálního státu.

Po nedávných rozsudcích se mluvčí Nadace knížete z Lichtenštejna nechal slyšet, že každé další odmítnutí důkazů předložených Lichtenštejnem u českých soudů posílí vaše postavení ve Štrasburku. Jenže z českého právního hlediska se zdá přístup českých soudů být v souladu se zákonem...

Odmítání provést důkazy a vzít v potaz relevantní právní argumenty je součástí mnohem širšího, systematického porušování práva na spravedlivý soudní proces. Ve skutečnosti je cílená strategie přivírání očí ze strany českých soudů tím viditelnější, čím víc se k ní soudy uchylují. Uvedu jen jeden příklad: z mého pohledu bude pro stát velmi obtížné přesvědčit na mezinárodní úrovni, že české soudy nedokážou rozpoznat nicotnost dezinformačního textu vydaného na okresní úrovni, který posuzuje velmi osobní záležitost hlavy cizího státu, již je jeho původ, proti její vůli, když přesně ten samý text slouží nejen jako údajný právní základ pro údajnou konfiskaci, a navíc je jeho aplikační rozsah dnešními soudy rozšiřován tak, že se nyní konfiskuje majetek i v okresech, které v textu nejsou zmíněny. Zároveň skutečnost, že soudy odmítají provést a podrobit zkoumání důkazy, že tento text záměrně užívá falešná obvinění, státu ještě ztíží obhájit stanovisko, že se jedná o spravedlivý proces odpovídající současnému evropskému standardu. A především: jak čeští zástupci přesvědčí evropskou veřejnost a soudy, že se prezidentské dekrety vztahují na občany neutrálních států kvůli jejich údajné národnosti? V roce 2022 tento názor nezní velmi přesvědčivě.

Vaduzský hrad

Proč šla Nadace knížete z Lichtenštejna k soudu a nežádala mimosoudní řešení sporu?

Nejenže Nadace navrhla mimosoudní řešení stávajícího sporu. Nadace dokonce předložila propracovaný návrh memoranda o porozumění, abychom dosáhli smírného řešení zohledňující specifika této věci, z něhož by měly užitek obě strany. K naší lítosti přinejmenším minulou vládu tyto návrhy řešení sporu nezajímaly a odkázala nás na soud. Z toho důvodu se nadace musela obrátit na soud – jak už bylo podrobněji popsáno výše.

Jak daleko je lichtenštejnská strana ochotna zajít, pokud se na stole ocitne kompromis?

Kníže lichtenštejnský byl vždycky pevně přesvědčen, že vyjednané řešení je nejlepším způsobem, jak překonat dlouhotrvající otevřené otázky. To platí i dnes, navzdory probíhajícím soudním jednáním. Při vyjednávání lze nejlépe zohlednit zájmy obou stran a vzít je v úvahu, a je možné přijít s řešeními, která je reflektují.

Lichtenštejnská rodina má v českých zemích hluboké kořeny a rozhodně na ně nezapomíná. Je přesvědčena, že je na čem stavět a že je co společně rozvíjet. Já mám konkrétně na mysli rozsáhlé zkušenosti lichtenštejnské rodiny v oblasti ochrany kulturního dědictví, výstav umění, ochrany přírody, lesnictví a vinařství, bankovníctví, nebo na poli filantropie.

Lichtenštejnsko i Česká republika jsou úspěšné evropské demokracie pevně ukotvené v západním hodnotovém společenství. Obě země smýšlejí stejně, pokud jde o podporu silného společného evropského trhu, liberálního ekonomického systému, nízkých dluhů a silného a moderního průmyslového sektoru. Úzká spolupráce mezi oběma zeměmi by přinesla mnoho výhod. Na druhou stranu lze mnoho ztratit, pokud bychom dovolili, aby nevyřešené otázky minulosti zablokovaly opětovný rozvoj bohatého a jedinečného společného dědictví.